

концепція Саур-могили приводить до роздумів про долю нації, про її пам'ять, про історичну закономірність і сучасну реальність.

Ключевые слова: концепція, національна ідентичність, легенда, переказ, дума, історична пісня, романтизм, неоромантизм.

Yablonska Yaryna. Savur-Mohyla as a Concept of National Identity. In the article is analyzed the image of Savur-Mohyla as concept of national identity on the materials of Ukrainian folklore and texts of romantic and neo-romantic poetry. In particular it is found aesthetic features of national identity; it is investigated delimitation of image of Savur-Mohyla in Ukrainian folklore and literature; it is accented on the ideas of courage and sacrifice in the folk legends about the origin of Savur-Mohyla; it is analyzed the meaning of freedom and the motive test in the national Duma «Escape of three brothers from the city of Azov, from Turkish slavery» and the historical song «Oh, frost, Morozenko»; it is reproduced development of the idea of national revival in romantic poetry, that is implemented in the image of grave; it is separated category of memory, time, type (nation) in the poetic work of M. Cherniavsky «Savur-Mohyla» (1910). It is proved that the concept Savur-Mohyla encourages reflection on the fate of the nation, its memory, about historical patterns and current realities.

Key words: concept, national identity, legend, paraphrase, duma, historical song, romanticism, neoromanticism.

Стаття надійшла до редколегії
13. 12. 2015 р.

УДК 811.11

Олена Янковець

Структурні особливості англійської прикордонної термінології

У статті визначено поняття «прикордонна термінологія» та її роль у підготовці майбутніх офіцерів-прикордонників в контексті євроінтеграційних процесів України. Проаналізовано структурні особливості прикордонної термінології та способи її словотвору.

Ключові слова: прикордонна термінологія, структура, дискурс, комунікація, словотвір.

Постановка наукової проблеми та її значення. Становлення й розвиток термінологічної лексики, семантична структура термінів перебувають у центрі уваги лінгвістів та фахівців інших суміжних галузей. Кожна наука прагне максимально впорядкувати термінологію, якою вона користується, і, встановивши співвідносність між словом і термінованим поняттям, досягти максимальної точності й лаконічності кожного терміна. Але певні галузі знань, у тому числі прикордоннологія, недостатньо досліджені через наближеність до юридичної термінології, з одного боку, та імплементацію Європейських стандартів і вимог до підготовки прикордонників в контексті євроінтеграційних процесів з іншого.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Інтеграція та взаємодія різних наук вимагає посиленої уваги науковців до питань термінознавства та дослідження функціонування термінологічних структур у різних сферах людської діяльності. Проблеми становлення, семантики, деривації та тенденції розвитку термінологічних одиниць, фахової лексики вивчали вітчизняні та зарубіжні дослідники, зокрема, В. Виноградов, В. Лейчик, Г. Винокур, Б. Головін, Т. Кияк, В. Даниленко, К. Кусько, А. Крижанівська, Е. Жильбер, А. Ширмер, Й. Сміт, Ф. Дорнер, Л. Цвях та ін. Дослідники переважно по-різному розуміють проблематику, цілі та функціональні завдання термінологічних структур, концептуальні засади термінознавства як науки [2, с. 157].

Мета і статті – проаналізувати структурні особливості прикордонної термінології в англійській мові. Для досягнення цієї мети поставлено такі **завдання**:

1. Визначити значення та особливості прикордонної терміносистеми англійської мови.
2. Дослідити процеси формування прикордонної лексики.
3. Проаналізувати структурні особливості англійської прикордонної термінології.

Це дослідження ґрунтується на аналізі звітних матеріалів Європейського агентства з охорони зовнішніх кордонів країн – членів Європейського Союзу «FRONTEX» та Місії Європейського Союзу з прикордонної допомоги Молдові та Україні «EUBAM», а також сучасних підручників з англійської мови за професійним спрямуванням.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Інтеграція України у Європейський простір нерозривно пов'язана з усіма аспектами суспільно-політичного життя держави. Безумовно, ці процеси торкнулися й Державної прикордонної служби України, оскільки саме прикордонники є «обличчям» України як європейської держави. Офіцери Державної прикордонної служби України – це перші люди, які зустрічають подорожуючих у пунктах пропуску через державний кордон, тому основною вимогою до їх підготовки є високий рівень професійної компетентності.

Одним із компонентів професійної компетентності офіцерів-прикордонників є професійна іншомовна комунікативна компетентність. Акцентується на формуванні готовності прикордонника виконувати усний та письмовий переклад текстів за професійним спрямуванням, прикордонного й правоохоронного характеру, які насичені військовою, прикордонною, юридичною лексикою [10, с. 357]. Звісно, використання термінології в професійному дискурсі не обмежується усним та письмовим перекладом, але і є основою здійснення усних комунікативних актів під час проведення прикордонного контролю в пунктах пропуску на шляхах міжнародного сполучення. Україна є здебільшого транзитною територією для подорожей у Центральну та Західну Європу, тому знання англійської мови як мови міжнародного спілкування є необхідною умовою ефективної діяльності при здійсненні пропускних операцій осіб, транспортних засобів і вантажів.

У словниковому складі англійської мови велике місце займає термінологічна лексика, кількість якої постійно помітно зростає. До термінологічної лексики належать усі слова, що об'єднуються в мові під загальною назвою «терміни». Терміном називається спеціальне слово або словосполучення, що вживається для точного вираження поняття з будь-якої галузі знань – науки, техніки, суспільно-політичного життя, юриспруденції тощо [6].

Термін, як і всі інші мовні універсалиї, важко піддається визначенню. Через складність та дискусійність такого завдання в лінгвістиці існує чимало різних спроб визначення термінів. О. В. Федоров подає таке визначення термінів: «Термін – це окреме слово чи утворення на базі іменникового підрядного словосполучення, яке позначає професійне поняття і призначене для задоволення специфічних потреб спілкування в галузі певної професії (науковій, технічній, юридичній)» [8, с. 246]. Н. М. Раєвська, ґрунтуючись на різноманітних визначеннях, пропонує таку дефініцію: «Термін – це слово чи словесний комплекс, котрі співвідносяться із поняттям певної галузі пізнання, вступаючи у системні відносини з іншими словами і словесними комплексами та утворюючи разом із ними в кожному окремому випадку замкнену систему, яка відрізняється високою інформативністю, однозначністю, точністю та експресивною нейтральністю» [9, с. 21].

Одним із найважливіших аспектів підготовки майбутніх офіцерів-прикордонників є навчання прикордонної термінології. Прикордонна термінологія – це спеціальна терміносистема, яка складає основу спілкування прикордонників з представниками іноземних країн, історично сформована сукупність термінів, яка виражає систему прикордонних понять і призначена забезпечувати специфічні потреби спілкування у сфері охорони та захисту державного кордону. Засвоєння курсантами прикордонної лексики є передумовою успішного професійного спілкування майбутніх офіцерів-прикордонників. Навчання аудіювання, читання письма та говоріння неможливе без необхідної бази, основою якої є саме прикордонна термінологія. Наприклад, діалог у пункті пропуску містить прикордонні терміни, без яких дискурс би не відбувся:

- *Good afternoon. Border control.*
- *Good afternoon, sir.*
- *Can you produce your documents for border check, please?*
- *Here you are. I have a transit visa. I am going to Poland.*
- *Your documents are valid for crossing the State Border of Ukraine.*
- *Thank you, sir.*
- *Good-bye! Have a nice trip!*

Обсяг прикордонної термінології постійно зростає у зв'язку із виникненням великої кількості неологізмів. У процесі розвитку української державності термінологія не тільки збагачується новими термінами на позначення нових правознавчих та правоохоронних реалій і понять, а й постійно поглиблюється й удосконалюється усталений понятійний апарат та його словесне вираження. Кожному історичному періоду відповідає своя система понять і термінів, адекватно віддзеркалюючи певний етап розвитку державно-правових явищ, обсяг пізнаного й продуктивні на той час моделі й способи термінотворення. На формування термінології в будь-якій сфері в кожній мові впливають міжнародні й, відповідно, міжмовні зв'язки. Запозичення та мовна інтерференція – важливі чинники термінотворчого процесу. Звичайно, останнім часом прикордонна терміносистема поповнилася великою кількістю неологізмів у зв'язку із проведенням антитерористичної операції на сході України. Наприклад, *entry-exit check-point* – контрольний пункт в'їзду-виїзду, *demarcation line* – лінія розмежування, *joint mobile group* – зведена мобільна група, *operative combat border command* – оперативно-бойова прикордонна комендатура тощо.

При визначенні поняття «термін» лінгвісти наголошують на структурних та морфологічних характеристиках лексичної одиниці терміносистеми, зауважуючи, що це може бути як моно-, так і полілексемні одиниці номінативної та вербальної природи [4], на її високій інформативності, компактності та однозначності, указуючи на її особливості бути стислою заміною відповідного розгорнутого опису чи визначення поняття [7, с. 121], «територіальній» обмеженості, при цьому ототожнюючи її з професійною лексикою [11]. Але потрібно зазначити, що у кожному визначенні терміна поділяється думка, що термін містить в собі таку властивість, як співвіднесеність з поняттям, реалією, предметом, явищем певної сфери, які він означає.

Щодо структурних особливостей прикордонної лексики прикордонні терміни за своєю будовою поділяються на:

1. Прості, які складаються з одного слова: *border* – кордон, *guard* – охорона, *entry* – в'їзд, *exit* – виїзд.

Терміни-слова за лексико-граматичною належністю поділяються на іменники (*a border, a check-point, a guard, a detachment, a passenger, a national*), прикметники (*legal, valid, residential, joint*), дієслова (*to check, to verify, to inspect, to detain, to detect, to intercept, to mark*), прислівники (*legally/illegally, duly, officially*) [1].

Прості терміни неоднорідні за кількістю словоутвірних компонентів.

На цій підставі однокомпонентні терміни поділяють на групи:

а) до структури терміна входить лише одна основа: *border, detail, patrol*;

б) структуру терміна складає основа та один чи більше афіксів: *detection, division, detachment, pre-registered, anti-corruption* [12, с. 33].

Характерне використання низки продуктивних, малопродуктивних, непродуктивних суфіксів та префіксів. Таким чином, у системі термінотворення англійської мови широко використовуються:

1) суфікси:

-*tion* (*demarcation, observation, identification*);

-*ion* (*division, permission*);

-*ment* (*detachment, department, segment*);

-*er* (*smuggler, trafficker*);

-*or* (*violator, thermovisor*).

2) префікси:

de- (*demarcation, delimitation*);

trans- (*transborder, transportation, transnational*);

in-/il- (*invalid, illicit*);

pre- (*pre-registered, pre-border*);

anti- (*anti-corruption, anti-terrorist*).

в) термін утворюється за допомогою складання основ: *database, short-term* [12, с. 21];

2. Складні, які складаються з двох слів і пишуться разом або через дефіс: *checkpoint* – пункт пропуску, *first-line (check)* – контроль першої лінії.

3. Терміни-словосполучення, які складаються з декількох компонентів: *border sign* – прикордонний знак, *border line* – лінія кордону, *multi-entry visa* – багаторазова віза [5].

Серед прикордонних термінів переважають терміни-словосполучення, зокрема двокомпонентні. До них належать такі типи:

1) прикметник + іменник в однині: *state border* – державний кордон, *regional directorate* – регіональне управління, *marine guard* – морська охорона, *personal data* – особисті дані, *covering detachment* – заслін, *listening post* – пункт спостереження, *legal effect* – юридична сила, *entry visa* – віза на в'їзд, *exit visa* – віза на виїзд, *service passport* – службовий паспорт, *consular duty* – консульський збір, *business visa* – службова віза;

2) прикметник + іменник у множині: *controlled substances* – заборонені речовини, *illicit items* – предмети, заборонені для ввозу, *personal belongings* – особисті речі;

3) іменник + іменник: *border guard* – прикордонник, *checkpoint* – контрольний пост, *border post* – прикордонний пост, *law enforcement* – правоохоронний, *border line* – лінія кордону, *departure platform* – платформа відправлення, *service compartment* – службове купе, *flight number* – номер рейсу, *cargo manifest* – товарна накладна, *asylum seeker* – біженець, який просить (політичного) притулку, *data protection* – захист даних, *human trafficking* – торгівля людьми, *shift leader* – старший зміни, *travel document* – проїзний документ [3; 14].

Значна частина прикордонних термінів належить до трикомпонентних синтаксичних типів:

1) «числівник + іменник + іменник»:

first-line check – перша лінія контролю, *second-line check* – друга лінія контролю, *third-country nationals* – громадяни країн третього світу [14, с. 10];

2) «іменник + іменник + іменник»:

border management authorities – органи управління кордоном, *border-check procedures* – процедури прикордонної перевірки [14, с. 10-16], *border management standards* – стандарти управління кордоном, *border demarcation documentation* – документація з демаркації кордону [12, с. 8-15], *migrant accommodation center* – центр розміщення незаконних мігрантів, *border guard activities* – діяльність прикордонників [13, с. 11];

3) «прикметник + іменник + іменник»:

duty shift leader – черговий зміни, *high-risk individuals* – особи, які належать до групи ризику, *standard invitation letter* – стандартний лист-запрошення [14, с. 11-20];

Полікомпонентні терміни можуть включати чотири, п'ять, шість і більше одиниць, наприклад: *a victim of border trafficking* – жертва контрабанди людей через кордон, *short-time holding facility* – місце тимчасового тримання затриманих осіб, *short-time residential facility* – місце тимчасового проживання, *joint border control operations* – спільні операції з прикордонного контролю [14, с. 10-30], *border crossing point activities* – діяльність у пункті пропуску, *external land border* – зовнішній сухопутний кордон, *detection of cross-border crime* – виявлення транскордонної злочинності [13, с. 20-32].

Найважливішою ознакою терміна-словосполучення є його відтворюваність у професійній сфері вживання для вираження конкретного спеціального поняття. Складений термін буде стійким лише для певної системи. За межами конкретної термінологічної системи таке словосполучення не буде стійким і не сприйматиметься як зв'язана мовна одиниця. Отже, за кожним складеним терміном (терміном-словосполученням) стоїть стійка, стандартно відтворювана структура складного (розчленованого) професійного поняття. Термінологія для терміна є полем, яке дає йому точність і однозначність і за межами якого слово втрачає ознаки терміна.

Особливістю синтаксичної структури складеного терміна є те, що за зв'язаністю елементів їх можна вважати вільними (його компоненти зберігають своє пряме значення) й одночасно закритими (при довільному включенні до їх складу інших слів вони втрачають свою термінологічність). Порівняймо: *border check* та *thorough border check*, *baggage information* та *essential baggage information*.

Основна кількість термінів утворилась за рахунок :

1) загальноживаних слів: *line* – *border line*, *leader* – *shift leader*, *country* – *third-country nationals*;

2) взаємного проникнення із різних галузей: *management – border management, corruption – anti-corruption measures*. Звісно, більшість термінів проникають із юридичної терміносистеми (*to detect, a victim of human trafficking, valid/invalid, law enforcement, legal effect, current legislation* та ін.);

3) запозичень із міжнародної лексики за словотвірними моделями, які характерні для сучасної англійської мови (*demarcation line, to transport illicit items, immigration, to guard, observation post* та ін.).

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Проаналізувавши наявні термінологічні лексичні одиниці у сфері прикордоннології, ми зробили висновок, що прикордонні терміни за структурною організацією своїх елементів поділяються на прості, складні й терміни-словосполучення. Терміни-слова (прості) за лексико-граматичною належністю поділяються на іменники, прикметники, дієслова та прислівники. Серед прикордонних термінів переважають терміни-словосполучення, зокрема двокомпонентні. Основна кількість термінів утворилася за рахунок загально-вживаних слів, взаємного проникнення із різних галузей і запозичень із міжнародної лексики. Значна кількість неологізмів з'явилася у зв'язку з проведенням антитерористичної операції на Сході України.

Джерела та література

1. Артикуца Н. В. Основи вчення про юридичний термін і юридичну термінологію / Наталя Артикуца // Українська термінологія і сучасність : зб. наук. пр. – Вип. 6. – К. : КНЕУ, 2005. – С. 84–89.
2. Бесараб Т. П. Особливості юридичної терміносистеми в англійській мові / Т. П. Бесараб // Проблеми та перспективи формування національної гуманітарно-технічної еліти. – Х. : НТУ «ХПІ», 2013. – № 34. – С. 156–161.
3. Гапонова В. М. Державна прикордонна служба України : підручник / В. М. Гапонова. – Хмельницький : Вид-во Нац. акад. Держ. прикордон. служби України ім. Б. Хмельницького, 2012. – 204 с.
4. Комарова З. И. Ненормативная терминологическая лексика в отраслевой терминосистеме и терминологическом словаре / З. И. Комарова // IV Житниковские чтения: актуальные проблемы лексикографирования научных исследований : материалы межвуз. науч. конф. – Челябинск, 2000. – Ч. 1. – С. 15–24.
5. Комиссаров В. Н. Общая теория перевода : учеб. пособие. – М. : ЧеРо, 1999. – 136 с.
6. Нікіфорова С. М. Особливості юридичної термінології в англійській мові / С. М. Нікіфорова // Збірник наукових праць Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди «ПРАВО». – Х., 2012. – Вип. 19. – С. 173–179.
7. Полубиченко Л. В. Язык юридической документации как объекта учебного перевода в функционально-стилистическом аспекте / Л. В. Полубиченко // Вестн. Моск. гос. ун-та. Лингвистика и межкультурная коммуникация. – М. : Изд-во МГУ, 1999. – Сер. 19. – № 3. – С. 116–129.
8. Раєвська Н. М. English lexicology / Н. М. Раєвська. – К. : Вища шк., 1991. – 302 с.
9. Федоров А. В. Основы общей теории перевода (лингвистические проблемы) : учеб. пособие / А. В. Федоров – 5-е изд. – СПб. : Филол. ф-т СПбГУ ; М. : ООО Изд. дом «ФИЛОЛОГИЯ ТРИ», 2002. – 416 с.
10. Цвяк Л. В. Сучасна прикордонна термінологія: особливості утворення та перекладу / Л. В. Цвяк // Сучасні дослідження з іноземної філології. – 2013. – Вип. 11. – С. 357–365.
11. Циткіна Ф. О. Термінологія й переклад / Ф. О. Циткіна. – Львів : ВЛІ, 1988. – 35 с.
12. Annual Report. 1 December 2012 – 30 November 2013. European Union Border Assistance Mission to Moldova and Ukraine [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://eubam.org/wp-content/uploads/2015/11/Report_2013_ENGL-pdf
13. Frontex. Exercising Mobility in Border Guard Basic Training. – Warsaw, Poland, 2015. – 132 p.
14. Fundamental rights at airports: border checks at five international airports in the European Union. – Luxembourg : Publications office of the European Union, 2014. – 118 p.

Янковець Елена. Структурные особенности английской пограничной терминологии. В статье определяется понятие «пограничная терминология» и ее роль в подготовке будущих офицеров-пограничников в контексте евроинтеграционных процессов Украины. Анализируются структурные особенности пограничной терминологии и способы их словообразования. Пограничные термины по структурной организации своих элементов делятся на простые, сложные и термины-словосочетания. Термины-слова (простые) по лексико-грамматической принадлежности делятся на существительные, прилагательные, глаголы и наречия. Среди пограничных терминов преобладают термины-словосочетания, в частности двухкомпонентные. Основное количество терминов образовалось за счет общеупотребляемых слов, взаимного проникновения из разных отраслей и заимствований из международной лексики. Значительное количество неологизмов появилось в связи с проведением антитеррористической операции на Востоке Украины.

Ключевые слова: пограничная терминология, структура, дискурс, коммуникация, словообразование.

Yankovets Olena. The Structural Peculiarities of Border Guard Terminology. The article defines the notion of «border guard terminology» and its role in the training of future border guard officers in the context of European integration processes in Ukraine. The structural features of border guard terminology and the methods of its derivation are analyzed. According to the structural organization, the terminological units are divided into simple and complex terms and phrases. According to the lexical and grammatical criteria, the terms are divided into nouns, adjectives, verbs and adverbs. The two-component terminological units and phrases prevail among the border guard terminology. Most of the terms are formed by common words, mutual penetration of various spheres and borrowings from international lexis. A large number of neologisms appeared in the terminological vocabulary due to the anti-terrorist operation in the east of Ukraine.

Key words: border guard terminology, structure, discourse, communication, derivation.

Стаття надійшла до редколегії
14. 01. 2016 р.

УДК 821.161.2(438)-1.09

Віктор Яручик

Національна презентація лемківської поезії

У статті досліджено проблему української літератури на території Лемківщини після Другої світової війни до наших днів. Охарактеризовано творчий доробок найвідоміших представників цієї літератури, проаналізовано й узагальнено літаратурний процес Лемківщини. Особливо акцентовано на висвітленні проблеми національної презентації в поезії лемків. Ця поетична автопрезентація, демонстрація лемківської проблематики у всій її глибині та актуальності, у насиченій емоційній тональності є одним із видів самооборони перед нівелюванням, асиміляцією чи небуттям. Головними творцями напряму лемківської автопрезентації є Петро Муранка, Павло Стефановський, Володислав Грабан, Стефанія Трохановська, Олена Дуць.

Ключові слова: лемківська література, фольклорні мотиви, поезія, автопрезентація.

Постановка наукової проблеми та її значення. Нинішнє дослідження є спробою визначити особливості творення художньої літератури на україномовному ґрунті Лемківщини, тієї території, яка через історичні та політичні причини зараз входить до складу Республіки Польща. У статті зроблено спробу проаналізувати національну презентацію в ліриці сучасних лемківських письменників, особливості створення такого напрямку, методи та прийоми виявлення явища. Оскільки тема національної презентації в українських національних меншинах за межами материкової України малодосліджена, вона особливо цінна й актуальна.

Мета статті – охарактеризувати творчість найбільш відомих представників лемківської літератури в другій половині ХХ – початку ХХІ ст.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Дослідженням цієї проблеми займалися Б. Бойчук [1; 2], В. Грабан [3], О. Дуць-Файфер [7], П. Коробчак [9], П. Стефановський [13], З. Сятковські [27; 28]. Щоправда, згадані автори лише поверхово торкалися аналізу поетичної творчості лемківської літератури. Наше дослідження стане спробою комплексного та виваженого підходу до проблеми. У цьому полягає новаторство цієї наукової розвідки.

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Якщо ми спробуємо порівняти лемківську літературу Лемківщини з Підляшшям, то тут напрям літературного розвитку відчутно різниться, насамперед тим що в першому варіанті процес був «доцентровий», а в другому – «відцентровий» [6, с. 10]. Хоч це й загальне явище, однак воно найбільш чітко виражається саме в літературі. Майже одразу після заснування «Нашого слова» в ньому була введена як певна окремішня одиниця «Лемківська сторінка», на якій постало чимало цікавих лемківських творців.

Олена Дуць-Файфер у своїй праці «Літературна творчість українців у Польщі після Другої світової війни» [7, с. 216] виділяє три основні напрями в післявоєнній лемківській поезії: